Чурапчыга күн тахсар!

САНҺА ОЛОХ

Чурапчы улууһун хаһыата

2012 сыл Тохсунньу 11 күнэ сэрэдэ № 1 (10434)

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Сонуннар

БАСТЫҢ НЭҺИЛИЭК – ЧУРАПЧЫ

("Чурапчы нэһилиэгэ" МТ баһылыгын Санга дьыллаағы баала)

Мичил Чычыкан уонна ОДьКХ хамаандыырдарын бастыгынан Егор Сивцев.

Сарылаах Санга дьылбыт саталлан кэлиитэ тэриллэр, нэһилиэктэр дьаһаталара, бириэмиэлэр мэлдьи аһаан эрэр сыл түмүгүн сыаналыыр үгэстэхтэр. Ол чэрчитинэн сыл ахсын нэһилиэктэр икки ардыларыгар күрэхтэһии тэриллэн, бастыҥ көрөөрүүлэх, үтүө ситиһиилэргэх нэһилиэк быһаарылаан инники үлэҕэ кэбулэччилэн туруоруллар, сайдыыга дьулуһуута дьоһуннаах хоһообурунан аатанар.

Быйыл «Чурапчы нэһилиэгэ» муниципальный тэриллии дьаһалта үүмэн үүгэ үлэтин - эйгэлээхтик тэрийэн, дьаһалтаны ыытан, дьонун - сэргэн түмэ тардан, улуус нэһилиэктэриттэн бастыҥ буолары эмиэгэ. Онон бу Санга дьыл быраһаанныгын улахан ситиһиилэх кэрсэр буолан, нэһилиэк Аҕа баһылыга Иван Иванович Оконешников сылга мынналлар баалын ерё кэпсэллүүлэхтик тэрийдэ. «Айылаан» Сыныаллан кинигэр тоҕоостубуна 5 күнүгэр дьонтоҕуруһа мунньуна. Саха эстрадатын сылга өссө түмсүүлэхтик, үрдүк аһыммыылаахтык Чурапчыбыт сайдарыгар үлэлиэргэ ыытырдылар.

Сыл түмүгэр баһылык Иван Иванович депутаттарыгар, тэриллэтэр коллективтарыгар, олохтоохторуттар махтанна. «Бу кыайыы барыбыт кыайыыта, бу ситиһии хас биирдибит ситиһиитэ» диэн дьонун-сэргэтин эҕэрдэлээтэ, дьолу, доруобуйаны, үтүөнү баҕаран алгыта. Баал маҥнаммыт аҕыйах буолбата. Сыл түмүгүнэн «Спортивнай» ТОС бастаата. Бу ТОС интернат-оскуола томпоруттар бөҕө, салайаччыта эдэр кэскилгэх киһи Люция Иннокентьевна Романова буолар. Кинилэр олус түмсүүлэх уонна күүскэ хоһообурга сылдьар түөлбэтэр буолаллараын эйбэх киһи бэлиэтиир. Иккис бочуоттаах миэстэҕэ Иннокентий Константинович Матвеев салайаччылаах «Куоҕалы» ТОС буолла. Бу ТОС дьоно -сэргэтэ эмиэ олус көхтөөх, түмсүүлэх, үтүө улаан кыайа-хото дьаһанар дьон. Үһүс миэстэҕэ «Центральный» ТОС тэҥнэстэ, салайаччыта Агафья Петровна Сивцева. Бу ТОС-тар тэриллиэктэриттэн үлэ- хамнас тэриллиитэ олус үрдүк таһымнаах буолбутун сайын ыыппыахха үөрэ бэлиэтэммиттэр. Саппыы «Сырдыгынан сылдьай Чурапчым» диэн үгэскэ кубулуйбут күрэхтэһии түмүгэ тэҥнэстэ. Манна «Айылгы» культуура уонна духуобунай сайдыы кинигэ сырдыгынан кэргэннэриитэ үһүс миэстэҕэ тэҥнэстэ. Сыл ахсын бөҕүөлэктиг кинигэ кэргэннэр тыырыллыс уоттараах федеральнай казначейство бэйиэ иккис миэстэни ситистэ. Бастакы миэстэҕэ ветеринарнай управление тэҥнэстэ. Салайаччыта Прокопий Иннокентьевич Старостин тэрээһиннэрэ салайаччы буолуорун дьиэ таһыттан көрөн билэбит. Олкурдук санга дьиэгин таһыгар тупкадыгы сквер, ынаҕа, сылгыта сэлиэнньэ биир томпорун кэргэттэрэ кэргэттэр. Ветеринарнай управление коллектива нэһилиэк общественнай олоҕор куруук көхтөөхтүк кытыы бу ситиһиилэргэ эмиэ кестер. Сылгыта ыытыллар нэһилиэк тэриллэрин икки арыгар күрэхтэһии түмүгэ эмиэ тахсан сылгылаах биринистэринэн наҕараадалааһын буолла. Манна бастакы миэстэни ОДьКХ уонна «Мичил» үөрүйэн хаммаандата ылла. Иккис «Березка» үөрүйэн, "Роспотребнадзор", «Чурапчасельтехснаб», «Чурапчастройи» ХЭТ, «Санга олох» редакцията, "Якутгаз", Айылҕа харыстабылын инспекцията, «Саарба» ХЭТ, Чурапчыпаҥы колледж түмсүүлэх хаммаандата буолла. Үһүс бочуоттаах миэстэҕэ Аптека уонна Кинн баһылыа коллективтарын холбоһуктаах хаммаандата тэҥнэста.

Нэһилиэк баһылыга Иван Иванович Оконешников уонна нэһилиэк депутаттарын председателэ Федор Спиридонович Чичигинаров биирдиилээн түүлү салайаччылаары, көстөөх общественниктары, биирдэ үлэлэһэр предпринимателлэрин уонна бэйиэ үтүө ситиһиилэх дьонун промоталарыттан, эҕэрдэ суруктарыттан наҕараадаланан быраһаанныык күн үөрүүнү-көтүүнү үкэттилэр.

«Чурапчы нэһилиэгэ» муниципальный тэриллии баһылыгын Санга дьыллаағы баала үлэҕэ үтүөситиһиитэри бэлиэтээн, кэлэйэ сылга санга саҕастары арыйда, өссө күргүөмнээх үлэҕэ-хамнаска туһаайда.

А.ЗАХАРОВ.

Бастыҥ ТОС салайаччыта Люция Романова.

Республика чемпионнара Чурапчы хапсаҕайдаахтара.

ГИМНАЗИЯҒА СПОРТ БЫРААҺЫННЬЫГА

Улуустааҕы гимназия тереппүттэрин комитетын уонна аҕа суһэтин көҥүлэһиннэринэн, гимназия иитэр отделын уонна социальнай педагогун тэрийиилэриэхэ аҥаарыгар аҕаларга анаммыт хоһоонньордуу турнир буолан аста.

Турнир сылгыыннан-сорҕуунан оҕолорбутун бэйэ холобурунан спорка үгүйүү, чаҕылыйыы, маассабай спорду көрүтэйии, аҕалары сомоҕолоһуу, аҕа оруолун ураанын буолар.

Күрэхтэһиилэр саҕаланыыларыгар аҕалар кылаастарынан паралаан кыттыылаах. Аҕалары, уруулаллары, үөрэнээчиллэри гимназия тереппүттэрин комитетын председателэ Татьяна Михайловна Борисова спорт быраһаанныыларынан эҕэрдэлээтэ, кыттаччылар, аҕалар ааттарыттан «Эр тойон» аҕасубэтинчилиэгэ, 9-с математическай кылаас тереппүттэрин комитетын председателэ Анатолий Васильевич Ефремов эҕэрдэ тыыннаах этэ.

Барыта аҥа хамаанда турда. Бөҕэ аҕалар уонна гимназия уолаттарын сүмэҥнэммит хаммаандалара. Кыттаччылар барылара даҕаны тэҥ бэйиэлээх буолан күрэхтэһии олус сыҥыраах барда. Түмүүгэ 6-с кылаастар аҕаларын хаммаандата бастаата, иккиэн 11-с кылаастар аҕалара, үсүһүн 7-с, 9-с, 10-с кылаастар аҕаларын сүмэҥнэммит хаммаандалара ылыллар.

Онту тэҥэ бастыҥ спортсменнарга анал номинациялар бэриллиннилэр. Ол курдук, «Бастыҥ оонньоччу» аттын 9-с математическай кылаас тереппүтэ А.В.Ефремов ылла, «Бастыҥ атаакалаччыыан» 11-с кылаас тереппүтэ М.А.Филиппов, «Бастыҥ комуускэтчиэн» 6-с, 8-с, 11-с кылаастарга тереппүт А.П.Дорофеев буоллулар.

Кэлбит аҕалар дуоһуйа оонньоон, күрэхтэһэн, ирэ-хоро кэпсэлэн, күнсөҕүтүбүккүлэтэн сыныаллан тарастылар.

Аҕаларбытыы миннньигэс бэрэскиэннэн, сылгыс айыллан күндүлэбит гимназия буфетын үлэйиттэриэр, күрэхтэһии үрдүк таһымнаахтык ыытарыгар сүүрбүт-кэнгит директор М.А.Мансытоваҕа, директоры иитэр үөрэх солбуйаччы С.И.Илларионоваҕа, социальнай педагог Д.У.Неустроеваҕа мактыыбын тиэрдэбит.

П.И.НИКОНОВА,
тереппүт.

Новости Пенсионного фонда

ТАРИФЫ ДЛЯ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ 2012 ГОДА

Год начала дейс-твия	МРОТ	Стоимость страхового года	Категория застрахованных лиц	Тариф	в том числе		квартальный платеж		ежемесячный платеж	
					на СЧ	на НЧ	на СЧ	на НЧ	на СЧ	на НЧ
2012	4611	14386,32	1967г.р. и моложе	26 %	11066,4	3319,92	2766,6	829,98	922,2	276,66
		14386,32	1966г.р. и старше	26 %	14386,32	0	3596,58	0	1198,86	0
			ФФОМС	5,1 %	2821,93	-	705,48	-	235,16	-

–в ПФР для лиц 1966 года и старше 26% на уплату страховой части трудовой пенсии;

–для лиц 1967 и младше 20% идут на уплату страховой части трудовой пенсии и 6% на уплату накопительной части трудовой пенсии;

–5,1% в Федеральный фонд обязательного медицинского страхования.

Срок уплаты страховых взносов в ПФР и ФФОМС – не позднее 31 декабря текущего календарного года.

Главы КФХ представляют в территориальные органы ПФР по месту регистрации **Расчет** по начисленным и уплаченным страховым взносам в ПФР и ФОМС (РСВ-2) и **Индивидуальные сведения персонифицированного учета до 1 марта** календарного года, следующего за истекшим расчётным периодом.

Регистрация индивидуальных предпринимателей, заключивших трудовые договоры с работниками, является обязательной и осуществляется в органе ПФР на основании заявления, представляемого в срок не позднее 30 дней со дня заключения соответствующих договоров. Нарушение страхователем срока регистрации в органе ПФР влечет наложение штрафа в размере от пяти тысяч рублей.

Изменения в следующем году коснутся не только индивидуальных предпринимателей, но и работодателей-страхователей. Начиная с 2012 года ставка страховых взносов в ПФР уменьшится с 26% до 22%. При этом будет проиндексирована и обязываемая страховыми взносами база каждого работника, то есть предельная годовая заработок, с которого уплачиваются страховые взносы. Он вырастет с 463 до 512 тысяч рублей. Также будет установлен тариф страхового взноса свыше предельной величины базы для начисления страховых взносов в размере 10%. Ставка страховых взносов в ФСС и ФОМС в 2012 году не изменится и останется на уровне 2011 года, но все взносы ОМС будут перечисляться в Федеральный Фонд.

Также внесены изменения в отдельные законодательные акты:

Статья 46.1. **Нарушение срока представления плательщиком страховых взносов сведений об открытии и о закрытии счета в банке влечет взыскание штрафа** в размере 5000 рублей.

Изменяются КБК **Федерального фонда обязательного медицинского страхования**, по коду классификации доходов бюджетов **392 1 02 02101 06 0000 160.** Применяются следующие коды подвида доходов:

1011 - «Страховые взносы на обязательное медицинское страхование работающего населения, поступающие от плательщиков»;

1012 – «Страховые взносы на обязательное медицинское страхование работающего населения, ранее зачислявшиеся в бюджеты территориальных фондов обязательного медицинского страхования (по расчетным периодам, истекшим до 1 января 2012 года)»;

011 – «Пени по страховым взносам на обязательное медицинское страхование работающего населения, поступающие от плательщиков»;

2012 - «Пени по страховым взносам на обязательное медицинское страхо-вание работающего населения, ранее зачислявшимся в бюджеты территориальных фондов обязательного медицинского страхования (по расчетным периодам, истекшим до 1 января 2012 года)»;

3011 – «Суммы денежных взысканий (штрафов) по страховым взносам на обязательное медицинское страхование работающего населения, поступающим от плательщиков»;

3012 - «Суммы денежных взысканий (штрафов) по страховым взносам на обязательное медицинское страхование работающего населения, ранее зачислявшимся в бюджеты территориальных фондов обязательного медицинского страхования (по расчетным периодам, истекшим до 1 января 2012 года).

А.М.ГРИГОРЬЕВА,
начальник ОПУ АСВ.

Кэпсиэхпин бағарабын

БАЙАНАЙДААХ БУЛЧУТ ЭТЭ

Арыылаах нэһилиэгэр уратыы байанайдаах булчутунан Михаил Иванович Потаповы буоллар. Кини 1928 сылыгаса бэс ыйын 3 күнүгэр Таатта ынсыылыар Хотонноох диэн аласка Мотуруонаа уонна Үйбаан Потаповтарга Осто диэн тыла суох убайын кэннигэн иккис оҕонон төрөөбүт. Аҕалара эрдэ өлөн, бинир да кылаас үөрэҕэ суох уол 12 саастыгын колхоска арыс үлэҕэ үлэлээбит.

Мэҥэлиискэ 18-гар аан бастаан чаҥканыынан кырыылаһы алдьатыт, оттон куобах, анаалдаро д.а. бултары бултуур буолбут. Кулгааҕынан истэрэ мөлтөх, ааруоҕутэн ангар аттыынан моһуогурдар даҕаны тут хайыһарынан, кэлин аттыран сылдьан үтүмэн эбэх буолу бултаан улахан ситиһиилэҕэ ылан ойдүүбүт.

М. И. Потаповка аҥаан биэчэр онгорбутпут, кини булка ситиһиилэрин билиһиннэрбиппит. Кыракый сиэнэ, 4-с кылаас үөрэнээччитэ Вася Хоноров учуутала Нюрбина Молотовна Дагдарча салгыппытынан "Мин эҥэм–байанайдаах булчут" диэн дакылаатынан улууска С. А. Новгородов аҕыйыларыгар кытыыбыта. Бинир сиэнэ Миша Хоноров Арыылаахха Саха АССР үрдүлэх учуутала Михаил Петрович Макаров аҥаыларыгар эҥэлин туһунан дакылаата биһиэхэ ылыыта.

Мэҥэлиискэ 80 саастан тоолоро 2 ый хаалан баран аҕаҕын үрдүгэр сылдьан бу дойдуттан барбыта. Кини эдэригэр Амма Нуоларыгар, Өлүөхүмэ Токолоотар тиийэ булуур эбит. Дьон-сэргэ аҕатыттан 4–5 хонукка Өлүөхүмэ хойуу харыйа тыаллаах, тоҕоостоох, ыгырсаатын сүгэн мүмүкэ тиэтиэн сирдэтэн сылдьыбыт үһү. Булт бөрөтүн бултаан, күнүү түүгэх арааһын соҕотуоспка хонтуораҕыартутаҕаро, быыбанын мэлдьи аҥара тоҕоруо. 50 сыл кадровай булчутунан үлэлэн үлэтэ үтүктүк сыаналаммыта. Сэҥэх булду–бороҥу, саҥылы, сиэгэни, о. д. а. елдьөҕүрэ нэһилиэнньэ барыта үөрэрэ-көтөрө. Бинир күн тыҥы уоннна атыыр бөрөлөрү хапкааныттан ылбытын сиэннэрэ, кыыһа Мария Михайловна, күүгэ Михаил Васильевич Хоноотовтар киэн туттан аҕаллар.

Мэҥэлиискэ орто дойдуттан барыар диэри сонор суолуттан туораабыттаҕа. Онкоолоор 2–3 нэһилиэк булчуттара бөрөҥү кыайан бутэҥбиккэлэриттэн корсоһоллоро. "Бүтэйик булаа кинк этэ, барыта 4 бөрөҥү, 25 баҕэри, 4 сиэгэни, үтүмэн эбэх кинии, саҥылы, о. д. а. булаабыта",–диэн кыыһа Мария аҕтар.

Кыраҕас булчут эдэрдэргэ булт сиэрин-туомун тутуһарга, булааһын кистэлэннэриргэ үөрэтэрэ. Кини бааһы уолуттан утумнаан эдэрдэр бэйэлэрэ байанайдаах булчут буолбуттара.

Михаил Иванович улахан уус киһи этэ. Салааска арааһын, сыарҕаны, оҕо ороннорун, саҥа быһаҕын, о. д. а. олус үчүгэйдик онгороро. Барыта буор-босхо буоллара. Итиҥ оҥоһуктар билиттан даҕаны туһалыы сылдьаллар.

М. И. Потапов 5 оҕо таппаллаах аҕыта, 10 сиэн, 5 хос сиэн таппаллаах эҥэлэрэ этэ. Кини олоҕун ороторо, сиэнэ эрэ салгыыллар.

Е. М. ПОПОВА,
Арыылаах.

Саҥа кинигэ

"МЫРЫЛА ЫТЫК КЫРДЬАҒАСТАРА"

Маннык ааттаах кинигэ 2011 сылга 280 страницалаах 150 экземпляргa бэчээтэммитэ. Автор, хомуйан онгороолу учуутал Иннокентий Иннокентьевич Собакин. Кини аҕата Иннокентий Гаврильевич Собакин үтүө дьылаатын салгыабыт. Ол курдук, И. Г. Собакин олоҕун устатыгар торообут-уескээбит Мырылга сайдарын туһугар хара кэлэйүгүн тохпут ардах киһи. Таҕыстарыгыттан үтэтэ сыаналанан, 1952 с. ССРС Верховнай Сэбиэтин ыйаҕынан "Бочуот Знака" ордениынан наҕараадаламмыта, оройуонтаа оҥоолорго саҥа олохтомнут "Оройуон Бочуоттаах гражданина" аатын бинир бастакынан ылбыта.

И. И. Собакин таһаарбыт кинигэлэригэр нэһилиэк дьоҕун, ытык кырдьаҕастарын биирдэ да көтүппэккэ кыһанан хомуйан онгорбута улахан маҥаллаах. Туох-баар үлэ-хамнас, олох уустуга, сут-күрэх сылларга сүппүт-оспут дьон барыы кирбит курдуктар.

Бу кинигэҕэ Мырылга туйгун уонунан аҕыллар кинигэни суруйбут дьоннортон М. Н. Сибиряков 40-ча умнуллан эрэр дьоҥу тилинэрэн суруйбута олус кэрэхсэбиллээх. Ситэрэн-хоторон бизэрбитэ аҕаҕастыыны тардар. Олоҥхоһуттардаабах эбиттэр. Итиҥэр барыы сурукка тиһиллибиттэрэ буоллар, хас да томнах кинигэ буолуо эбит.

Автор иккі сыл устата хомуйунна, сурулунна диэн этэн аҥарбыт, эдэйиилэрэ Ефросинья Иннокентьевна, Марфа Иннокентьевна Собакиналар улаханнык комолестуттэр, спонсордаттылар диэн махтанар. Оҥу таһынан дойдуларыгар бар биирэ төрөөбүттэрэ беры ылан, аҕалара тэрийбит Мырылга музейын диринэтиигэ ынсыбыттарыгар киэн барыта махтаныан сөп этэ.

Мин сылтан ордук кэмнэ Соловьев отделениестыгар управляющайынан үлэлэспитим туох баарынан, кырдьыгынан ахтыбыттыгар диринник махтанабын. Итиҥ кэм устатыгар ордук олохтоох партийный тэриллэ биоротун секретаря Иннокентий Гаврильевич Собакиннынынбиирэгэ сүбэлэһэн улаатыбыппит. Сүрдээх кеҥэ, судургу майгылаах, сытыары сымнаҕас, чэҕиҥнэй, Мырылам туһа диэн ис дуһуйунан ыалдьыра. Үлэбэр сүбэлиирэ-амалыыра, уескээбит боппуруоһу көнөтүгэн туруорара. Оттон сельсовет исполкомун председателэ Дмитрий Семенович Соловьевтуун соровор ойдаспат буолуу баара.

Билигин Мырылаҕа олорор, үлэлиир-хамсыыр дьону барыларын бу кинигэ тамсыбытынан ис сүрэхпиттэн эҕэрдэлиибин! Эйигэ үтүө патриот дьоннор үөскээн, үлэлэн аастыгыҥ. Кинигэҕэ [illegible] батыһыҥ, оссо да үтүө, үлэйит дьон үескүү турдуннар.

Афанасий ЕФИМОВ.

Саҥаабын этэбин

УЛУУС 375 СЫЛЫН КӨРСӨ

Улууспут тэриллибитэ 375 сылын, "Маҥчаары оонньуулаһыы" кэрэ улууска бүкэ эбэх үлэ ыытыллара быланнаҕына буолуо. Онно Чурапчы нэһилиэгин сэргэхсиитин туһунан этиллэҕинэ.

Аан бастаан Чурапчыҥа кэлэн иннинэ ыалдьыттары көрсөр сиргэ тохтуубун. Дьокуускайдыырайансуолтар сис ортотулар — өрүстэр кирбиилэригэр арчыланар сири онгороллоо. Өбүгэ саҕыстан айаннаттар сис оройуолар—кирбиигэ тохтоон, сыннаанан алтыс тылы этэн, салгыы дьоллоох айаны баҕаран аҕаллара. Биһиэхэ онно сөп түбэһэр табыгастаах сир оҕото баар. Бу сиргэ улахан массыынналаах дьон, үксүн нууччалар, тохтоон турар буолаччылар.

Маны олохтуурга улахан түбүк барбыт. Хонууну кэнэтэн, ыраастаан, граавий талгаҕын биэриэхэ. Спортивнай институт үлэһиттэрэ бу сиргэ тохтоон олорон айар сарайы, арчыланан айар, салама бөлөҕи баайар, сэтинни тарлар сэрэхэтэрэ туруорарга, саха оһуокун хоруйаанын онгороро, олорон, сыннаанан ыыр ыскамыайкалары, хаппаһыынтан остуол туруорарга бэлэмнэр. Манна улуус спортивнай олоҕун, спорт институтун, оскуола кыайыытын-хотуутун көрдөрөр тиэмэҕэ араас онгоһуктары онгорон аҕыйаасыйалыыллаах сөп буолуо.

Чурапчы нэһилиэгэр өнөйөрү кытта «Кыһыл могила» баар. Манна гражданскай сэриигэ кыттыылаахтара, кэлин улуус киэн туттар дьоно кистэнэн сыталлар. Нэһилиэк дьаһалтата күрүөнү саҥардан онгороруну ыытар. Күрүө иһэ ыраастанна, бэрэлэгэстэнэ, сэргэхсийдэ. Аны иккі үлэ ыытыллара былааннанар. Үйэтитиигэ комиссия (салайаччы В.В.Гуляев) 17 киһини эҥиригэ маҥнаан кырбаан олөрбут сирдэригэр туруоруллубут паамятнныыны ерөмөхнүүрэ, сэргэхситэрэ, өөрүлүбүттэр аттарын саҥардаҕа быһаарбыттара. Иккис улахан үлэ «Временнай правительство» дьаһайан олорбут кэмигэр 60-са ыытыллан өлбүт дьоммутун кэриэстээн саҥалыы паамятнныык туталга. Эргэ аммаар паамятнныык үрдэлэн, эмэҕирэн бүппүт.

Бу сиргэ буолуталаабыт аллараай быйыл 90 сылга буолар. 1922 сыл саҕаланыыгыттан от ыйын 5 күнүгэр диэри. Билиннитэн былаанналаах кыаллыа.

Билигни «Военкомат тумулунан» аттыҥар сир баалча ситэриллиннэ. Оттон уларыы тумулбут көстүүтэ олус дьаалыы. Мин саҥабар, Өктөөп кыайыыта сахаларга үөрэҕи, сайдыыны, ерэ көтөҕуллүүнү, олохтоох-дьаһахха күүрүннэрэх үлэни күүстэрэбитэ. Бу тумулга гражданскай сэриигэ кыттыылаахтарын эрэ буоллбакка ерөбөлүүссүйэ иннинэ, кэлин даҕаны улуус киэн туттар дьонун үйэтитиэхтэ. Нэһилиэктэр биирдиилээн ыытыллыбыллаах дьонун бюһуут онготорон бу тумулга киллэрэн олордуон сөп буоллаҕа. Холобур, кыаанахтар Саша Собакины дуу, Екатерина Новгородованы дуу. Болтоноолор С.А.Новгородовы дуу, Василий Клаакины дуу. Бэйэлэрэ собулүүр дьоннорун талан.

Бу иккі тумул иккі ардынан Дуганов эпиписэрдэрэ 17 киһини илиилэрин кэлэрги баайталаан баран сатыы хаампаран илдьэн өлөрүннөбүттэрэ. Манна Аҕа дойду Улуу сэриитигэр ыытыллыыбыттар Чурапчыларыттан арахсаары стройдаан турбуттара. Бу тумуллар нэһилиэктит кизэрэлэрэ. Ыалдьыттаҕа кэрдөрөр, кэпсиир миэстэбит. Быраатты тумуллар тэҥ суоллаах, көстүүлээх буолуохтахтар.

Чурапчы нэһилиэгин сэбиэтин салайаччылара, депутаттар сэбиэттэриигэр аҥаан-миҥэн этиэм этэ.

Миэстэлэргэ быһаарыы таһааран, дьиҥнээх сокуоннай аттары олохтуур буоллар. Үгүс сиргэр норуот туох диэн сэбулүүрүнэн уларыта сылдьан аттыыр миэстэлэрэ бааллар. Оннук ардыйах миэстэлэри ыыытыылым, кинигэр уларыйбит аттаналлара буоллар диэн саныыбын.

Нэһилиэккэ киирэри кытары кийи унуоҕар аан бастаан П.Н.Соколынкова манна кыыһын комнутэ. Валентина Соколынкова сылар сиргэр тумбочка курдук могила биллиэн даҕаны турар. Бу тумулу «Луохтуур кыыһын унуоҕа» диэн аттаабыттара. Гражданскай сэриигэ кэннитэн «Кыһыл могила» диэбиттэрэ. Билиэн ким диэн эрэллэрэ буолуо.

Билиэн кыайыы мемориала турар тумул маҥнайгы аатыс «Бырааба тумула», салгыы «Типография», кэлин «Военкомат тумула» дэнэр. Сотору «Казначейство тумула» диэллэрэ буолуо. Биллиэн үгүс киһи «Кыайыы мемориала» диэр. Таарыйа «Талахтаах көпүүлэрэ» онгоһуллубут Кыайыы скверин эмиэ чуолкайдыыллар. «Октябрь 50 сылы» диэн дьиҥнээхтик аатталлан наада.

Биллиэн интернат-оскуолаҕын аттанар томтор бастакы аата «Саҥа дэриэбинэ» диэн этэ. Биллиэн интернат-оскуола, биилэр спортивнай томтор диэллэр. Олохтоох нэһилиэнньэни кытта сөпкөөн дьиҥнээх аттын булан кэбиһэр буоллар... Аата-суола суох бука баларынан эрэ бүппэтэрэ буолуо...

Түмүктэр улуус дуу, нэһилиэк дуу дьаһалларыттан биирэ көрдөһүөм этэ.

Чурапчы дэриэбинэтин аата «Чаратчы»–«Чурапчы» диэнэнэн баран быһаччаах. Оттон нэһилиэк тоҕус томторун аата чуолкайдыыллар. «Саҥа олох» хаһыакка Д.С.Постников, Э.А.Кузьмин суруйбуттара да олох аныыллыы аатар. В.Н.Егоров-Тумарча бэлэйдэ хабааннатан суруйбута. Аҕаҕын быыдыгы торут аттарын булуохха наада. «Үс моҥойдоох», «Сэттэ бөлөҕүлээх» диэн томторкор баар быыыллаахтара. Мин бэрт кыра сылдьан «Таҥара дьиэтэ» турар томторо дьиҥнээҕэ «Моҥойдоох» диэн диэллэрин истэр этим.

Василий Назарович бааччы чуолкайдаабыт. Бэрт аҕыйах томтор аата кэлин аатламмытынан бирбыт. Андрей Андреевич Саввин арааччыын хаһыыта кини... Василий Назаровичтан аҥаан-миҥэн көрдөстөр буоҕа үлэлэһиэ этэ.

Историческайдаатаҕынтуулаах тиийбит киһи.

Н.М. ПАВЛОВ,
Мэҥэлиискэй.

Кэпсиэхпин баҕарабын

СҮРЭҔИН СЫЛААҺЫН АНААН

Ольга Петровна Кузьмина бастакы «оҕолорун» оссо Чурапчы деткомбинатыгар завхозтуу сылдьан булгыччыбыта. Кини сүүрэн-көтөн, оройуон саамай баай уйуйаанын аҕыйах-таҥаһынан, дьиэ тэбириннэн толору хаччыйан, үлэлиттэрэ бары үлэлиир усулуобуйаны баар оборон, үөрдэн-көтүгэн ыраас кыһалҕалаах олохтоох ангардас дьахталлары бөҕөр сомоҕо күүс тыла түмпүтэ, сиис тухары дөйүрдөһүүну олохтообута. Ол түмүгэр үрдүк күүрүүлгэх үлэ барохсансилгин гэбиталлектина, төһө да 30-кан дьыл-хонук аастар, биллиини да түмсүүгүн ыһыкта илик. Кэм да ону «иҥэлэрэ» Ольга Петровна тэрийэр, Массыына буолан, сайын аайы ордон сылдьар кыргыттарыгар: 97 саастаах Гуляева Елена Гавриловнаны, 86-лаах Старостина Мария Григорьевнаны, Иконова Прасковья Степановнаны, 70-нарын эргэрдэн аастыт Коркина Прасковья Семеновнаны, Захарова Прасковья Петровнаны уо.дд. хайаан да көрсүүнүгэр тэриллиир, үөрдэн-көтүгэн эдэр саастарыгар түһэрэр. Сангаран кэрэ-кэрэ күлсэллэр, частушкалаан да тэйэллэр. Онтон «оҕолорун» эдэр-эмэн эргэхтэриннэ Аммаанан, Таатаанан сырытыннарбыта, сир астаппыта, сөгүлүгэппитэ, айылҕаннан абыраабыта элбэх.

Е.А.Борисов иҥэтэ Прасковья Ильична эмиэ бу хомпаннаны хаҥитэ этэ. Президент иҥэтин истин дьоҕоллэрин иҥинник санаан,бэйэтин үөрүүлүгэ-хомсолоҕун ыгыран, Өлүөнэ очуостарыгар тиийэ дьаарбатан турар. Бу барыта үрдүк көрдөрүүлгэх үлэ чиэҥэ-мааныта, ил-эйэ сарыала. Дэтэҕэ даҕаны, бу уйуйаан үс үлэбитэ Ольга Петровна, Мария Григорьевна, Прасковья Семеновна Сочина тиийэн сыннаналар чиэскэ, Москваҕа, Ленинградыгар эргийэр үөрүүтэ тиксиэхтэрэ дуо?! Үлэлэрэ дьолломмут иннинник ньыгыл коллективын Ольга Петровна олох ыһыктыбат, дьиэлиэтэр-уоттар да аҕалан сыныйтар, үөрдэр-көтүгэр, болгэх-туһах оборор, саха эйэн маныгынан күндулүүр.

Спортивнай томторго бийиги бааппытыгар Ольга Петровна көҥөн тахсан «Сарыал» маҕаһыынга атыылыыбыта. Нэйилэнньэ туна диэн ыраас дойдуларгаа ас ыраайын, ордук бөлүөх хото аҕалан, аҕатара сонун кэстүү этэ. Ону хаҥыгынан хайдаантуробут. Син-биир сылыс дуоҕаһынан кырдьаҕастары кытта бодьуустаспыгынан барбыта. Кини иннинэ томторбут кырдьаҕас пенсиялаахтарга эйэхтик түмсүбэт этибит. Көҥүүрү мунньахтарга, тэрээбиннэргэ сылдьарбыт. Онтон кырдьаҕастар сэбиэттэрэ тэриллиэҥиттэн, ону Р.Р.Абрамов салайыаҕыттан бэйэбит туспа күүс буолан түмсэн барбыппыт. Ольга Петровна ол саҕана «Сарыал» маҕаһыынынан атыылыттыы кэлбитэ. Ити кэмнэртэн кырдьаҕастары көрөөстэн барбыта. Мустар сирэ суох буолан эрэйдэнэрбит. Онтооҕор прачечныйга мунньахтаан турабыт. Эдэр сылайаччыбыт ити бөлөҺөннөөны кытта сөбүлэстэхпэҕэ, «Балаҕанна туттуоҕун» диэн тыл көтөхтүгэ. Барыы сөбүлэбиппит. Эдэрчи өттүбүтүн тыаҕа мас кэрдиппитигэр туруорбута, тастарбыта, мастарыскый кэлиигэр аҥылаат түһэрэн, хоптоохтук ыскан истэхпитинэ: «Оскуола территориятыгар кинрбэккит», – диэн баран кэбиспиттэрэ. Үлэ хаҥыстаннан тохтоон хаалбыта. Ону туһанан, мас үчүгэй өттүн кыһынын дөҥ уоран, туһата суох бар-суох уустарбыт биһиитэн тэйэн хаалбыттара. Эмиэ сана сирэ, сиилэны тэриллэн саҕаламмыта. Хата, ол кэмнэ Ил Түмэн депутата М.И.Эверстов «Биир Ньыгыллары» тэриҥэ кэлбитигэр кырдьаҕастар мунньаларыгар кэмэ көрдөөбүттүт. Онуоха Михаил Ильич 200 тыһ.соом бөҕөрбитин тирэх онностон үлэ саҕаламмыта эрээри, оттубут дуоннаах буолбатаҕа. Балаҕан дьиэнгэ хотик олохха киллиитигэр иллилэрин ыраабакка Чурапчы нэйилиэгин байыыта И.И.Оконешников уонна институт хаҥайыстыбаннай часка проректора Я.П.Оконешников көмөлөспүттэрэ. Биэтэн турар, иннин булуута-талыыта председательбит Ольга Петровна эйэхтик сүүрбүтэ-көтүтэ, үнүтэ-суктубүтэ.

Балаҕаннаммыт дьон, дьэ, бас биилэр дьиэлэрэн эрдэх тэрээбиннэри ыытар буолбуппут. Сыннаалар бырайыанныыктара, ыраас көрсүһүүлэр, мунньахтар кырдьаҕастар уонсай балаһыанньаны биҥэ-көрө сылдьарбыттаар туһалаахтар. Иҥэ туттубут председательбит маны таҥнан хатыннаах чаранга сайыннты көрсүһүүнү, нэйилиэхтэри кытта күрэхтэргэ тэрээбиннэри ыытар. Дьоҕуралҕан таҥаран ырыа ансамбльын, ыис курдуҥуогун тэрийдилэр. Маҥтан кыкытанан анымедпуунтуруорсубуппут. Эмиэ тэриллэтэр өйөөннөр, балаҕан өйөөдөһүлэр сыныары тутуллан олохха киллэрдэ. Саамай үөрүүлээх – саамай наадалаах заннат тэҥэ тэриллэтэр биир сиргэ хоонньоһон туралларга улахан абыраллах буолла. Бөҕөрөтөгэр сүргэбит көтөбүллэр буоллаҕына, иккиҥнигэр дьаҕабытын көбүрэгэбит. Эмиэннит, бийиги бааппытыгар, эмиэ ньиэлпэн курдук уйаҕас дуоҕалаах Ольга Петровна тоҕоостут кыыһа Лидия Николаевна Федорова. Нэйилэтэрэ биирдэ тераакыт, педиатр быраастары ыытыан таһаран, көрдөрүгэрбитин тэриҥэр, анализ ылар, барыта үрдүттэн буолан абыраныыбыт. Манна оссо спортивнай оскуола, институт бэйэлэрин сэбиэскэй кэм саҕаттан ветераннарыгар эмиэ амарыстык, ыытыстыбыдаахтык сыныаннаһаллаарын, күүс-көмө буоллалларын, чиэстилэриннааныыларын эҥтэхэ, син тыыннаах олох-дьаһах тахсар. Ол да иҥин буолуо, маанаа интернат-оскуола начаалай 8 кылаастаах эрдэҥиттэн олохсуйан, улуу тренер Д.П.Коркины кытта биирдэ үлэлэбиттэр чэл олоҕу туттуһан бачааҕа тиийэн кэлэхпит.

Бөрөммат үлэлээх социалгэмы турутүрдубут көтүнэ бэрэстэбилиттэлээх. 94-с хаарыгар уктэммит Чурапчытаабы МТС бастакы суоппар кылыба О.П.Поосельская, 91-с хаарыгар сылдьан чемчелдьүйэ хаамар улуус тумус туттар сыраатаччы кийитэ И.М.Павлов, айар-тупар хоһоонньут бэрдэ Е.Е.Гаврильева, 88 сааһыгар тайехха наадыйбыт буойун-худуоһунньук П.Т.Карсанаев, 86-87 саастарыгар сылдьар начаалай саҕыттан ветераннар Е.Н.Китакинова, И.Р.Михайлов, Ф.П.Макарова, арыый эдэрчи П.М.Старостина. Н.Н.Соловьева, А.С.Сазонова, А.Г.Захарова, В.С.Макаров, И.Д.Ефремова, А.А.Платонова, В.Р.Сидорова, Е.В.Пинигина, В.Х.Оконешникова, К.К.Осипов, У.Г.Осипова, орто оскуола тэриллиэҥиттэн олохсуйбут Е.С.Лукина, С.Г.Старостин, 87 саастаах Е.Е.Ефимова, Н.Т.Кириллина – бары тутуспутунан күн айыы саналаах ветераннар сэбиэттэрин председателэ О.П.Кузьмина көрүүтүгэр-харайыытыгар арчылаан сылдьабыт, дьоонуун-сэргэлиин, айылҕалыын аттыһабыт, күрэхтэһэн да ыытыбыт, кыйыылары, мутуйдаары, оҥоруулуннаҕы кытта ыалдьыттаһабыт. Ол эрэн, саас ылан иҥэр. Элбэҕи кыайбаппыт. Кыйыгакурдук эдэрпенсиоонерлар биһиэхэ хоһбоспоттор. Ыраас хоһбоһуктар суохтарын тэҥэ. Түмүгэ этиэри баҕарыллар: маннык үлэлэбит сприн ахсын үтүо саайын, сүрөөбин сылаһын бөҕэн кырдьаҕас көтүөхэн орогуу бизнэйдэһэр, саналарын боҕорготор, түмэр кийини, онто обществоо олоҕун сигэрэн-хоторон бизэрэрин, саханы омук быйыылыанан үрдэтэрин үрдүкү дьаһалталар болҕомтолоругар киллэрэн сыанабылга туруоруох баара.

С.Г.СТАРОСТИН,
спортивнай томтор кырдьаҕас олохсоҕо, тыыл, үлэ ветерана.

Г.П. Башарин тереебутэ 100 сылын көрсө

ДЬӨГҮӨС БАҺААРЫН ҮӨРЭММИТ ХОЛОБУРА

21-с үйэ – сайдыылаах техника, компьютеризация үйэтэ. Үөрэхтээх эрэ киһи олоҕун булар кэмэ кэллэ. Аан дойдуга омук быйыытынан урааныбыт, культурабытын көрдөрөр кэммит. Ол иҥин ыччат, профессор Георгий Прокопьевич Башарин олоҕун, үөрэҕин, үлэтин билэрэ, холобур оҥостон баҕыйара наадалаах.

Бу түргэн хардыынан сайдар олохха үөрэхтээх, идэтин толору баҺыылаабыт, итэҕэс омук аҥтаахтарын кытта тэҥнэ хардыылыыр, бэйэтин омугун өрө тутар өйдөөх-санаалаах ыччат олохха миэстэтин булан, учугэйдик олорор кыахтаммытын барыы өйдөөтүбүт. Маны сиҥнэр суолунан өҕө үөрэхкэ эппиэтинэстээх сыныана буолар.

Биир дойдулаахтыт, сахалартан бастакы историческай наука доктора, общественнай деятель, А.Е.Кулаковскай аатынан биригэмийэ лауреата Георгий Прокопьевич Башарин олоҕо, үөрэхкэ сыныана, үлэтэ, сайдыыта, сырдыкка тардыһыытын күүнэ биһиитини өрүү кэрэхсэтэрэ, сөгүтөрө.

Кини 16 саастаҕар санта аҕаар, суруйар буолбута уонна 9 сыл иҥнигэр оскуола программатын, орто, үрдүк үөрэҕи туйгунник бүтэрбитэ. Ыраах үрэх баһын олохтооҕо, дьаданы киһи маны хайдах ситистэ? Ханнык ньыманан үөрэннэ? Ким, туох көмөлөстө? Бу ыйытыыларга хоруй булаары оскуола музейыттан Г.П.Башарин туһунан элбэх урукку хаһыат ыстатыйаларын уонна ахтыылары аахтым, ырыппытым.

Дьөгүөс Баһаарын 5 саастаҕыттан аҕатын бастыһа сылдьан дьиэ эргиллэҕин үлэҕэ барытыгар көмөлөһөрө, бутул түгэҕин харбыыра, от охсоро, мунньара, кэбиһиллэр оту түстүүрэ, дьиэ үлэтин толороро. Улаатан истэҕин аайы аҕатын кытта тэҥнэ үлэлэһэр киһи буолбута. Мас мастыыра, кыһын от тэйиэрэ, сир табыйсара. Аҕата «Уруй» диэн 5 чилиэннээх артыаллы маҥнайгыынан киллэрбитэ. Онтон ыла Георгий Башарин колхоз барыы үлэтигэр кыттыбыттыынан барбыта.

Георгий Прокопьевич төһө да күннэтэ ыарахан үлэни үлэлээтэр, өрүү туту эрэ билиэн-көрүөн олус баҕарара. Уонун лаппа аайыар диэри суругу, кинигэни суруйа, аҕа олорор киһини көрбөтэх-билбэтэх этибит. Арай биирдэ «Үс хоҥуйэ» сайыллыкка сурукуттаах депутаттар хоммуттар. Ол дьон «куораттан кэлбит ыйаах» диэн-диэн биир суругу аахыыталар. Дьэ, бу түгэн кэнниттэн Георгий Прокопьевич улаатан санаҕа түспүт: «Ити ыраах куоракка олорор дьоннөр өйүүлээн ыыппыт кумааҕыларын көрө-көрө кэлиигэр тугу саныыллаарын, эпитиэтин билэллэр, хайдах баҕайыный? Биирдии ыл биирдии урусуунагынан көрдөрүлэр буоллаҕа дуу? Оннук буоллаҕына эпидэр ыл элбэҕин быһыытынан туохха дас дьиэрэ, хотоннто, ампаарга баппат элбэх уруйуйа оҥоһуллуон сөп.» Оту барыыны билиэн олус баҕарбыт.

Онтон 1928 с. (бу Г.П.Башарин 16 саастаҕар) үс биэрэстэлээх лаппы дьиэлиигэр «Үс колуйэҕэ» «Илиик Буун» (пункт по ликвидации безграмотности) диэн улахан киһини үөрэтэр дьиэ аһыллыыбыт. Кини манна үөрэнээри күн бастакы ангарыгар туох баар үлэтин бүтэрэн баран сүүрэн тиийэн үөрэнэр эбит. Үөрэнэллэриигэр 1927 с. тахсыыт «Сана олох» улахан киһи кинигэтин биэрбиттэр. Бу аан маҥнай кинигэни тутпутуттан олус долгуйбут. Үөрэх бастакы күнүгэр учуутал 32 буукубаны кердэрбүт уонна холбоотоохо тыл тахсарын быһаарбыт. Ол түүн көмүлүөк оҕоох иннигэр олорон тыл таһааран аахпытынан барбыт.

Георгий Прокопьевич маҥтан ыла олус түргэнник аҕаар, суруйар буолбут. Кини аахпытын түргэнник өйүгэр тутарын Иннокентий Сивцев-Мыйыыкы таба көрөн, уол үөрэхкэ дьөҕүрдиэҕин өйдөөбүт. Аҕатыгар Бороккуопуйга уолун үөрэтэрэргэ сүбэлээбит, онуоха аҕата тыыннаҕын тухары үөрэтэрэргэ санаммыт.

1929 с. Бэрэҥэ Булгуннаахтаахха оскуола аһыллыыбыта, онно 8-тан 15-тэр дьылы саастаах оҕолору хаан үөрэтэллэрэ. Оскуола директорынан Андрей Данилович Макаров үлэлиирэ. Кини эрдэ Георгий Прокопьевич төрөппүтэрин кытта уолларын оскуолаҕа тэриҥэллэрин туһунан кэпсэппит. Онон пелковетка боппуруоһу туруорарыгар «Баһаарын Боккуй дьиэ кэргэнигэр ким да үөрэнэр киһи суох, быстар дьаданы колхууостаахтар, биир улахан саастаах уоллаахтар. Кини дикбет оскуолатыгар ааҕарга, суруйарга үөрэммит, онон боруобалаан үөрэтэн көрөрө», – диэн этэн киллэрбит. Ол тыыннан баран Башарины саайа ыраатыыт, кыайан үөрэҕи ылбата чуолкай диэннэр учуутуллар, биир ордук куолайынан утары куолаастаабыттар. Онуоха ыксаабыт, уолуйбут директор Андрей Даниловичы күүскэ модьуйсубут, үөрэхкэ ылларбыт. Дьэ, бу маҥтан ыла Георгий Прокопьевич Башарин үөрэх кинг аартыгар, наука суолтатар эрэллээктик үктэммитэ.

Бу кэмнэ үөрэнэр тэрилт: кинигэ, тэтэрээт олох тиийбэт этэ. Ол да буоллар кини туга аҕын оҕолортон ураты чорбос ыыпан сылга иккилии кылааһы бүтэрбит. Бу сыллар туспарынан Георгий Прокопьевич Башарин бэйэтэ маннык ахтар: «1929 сыл алтынньытыгар сыл ахсын биирдии кылааһы бүтэрдэхпинэ сатаныа суох, түргэнник үөрэнэххэ сөп буолуоҕу диэн бигэ санаа, этиҥ бириинсипэргэн ураты, паарта кыаҕаһыттан үөскүүбүтэ. Үөрэхтэр саас бурдук ыһыытыгар, сайын от хомуурдар дьулуурдаахтык үлэлиирим курдук, түүнүн-күнүүн билбэккэ дьарыктаммытым.

Учуутал туту эпитэн билэрэ, кини дьиэҕэ биэрбит үлэтин толороро таһыыннан этиҥ кинигэтэри аҕаарым. Ордук тылым мастыйбытын сымнаатары, нуучча тылын билэргэ дьулуһан, саастыы-нууччалыы тылдьыттары үөрэтэрим, дьиэ эргиллиэҕэ кэпсэтии тылларын сахалыы суруйан баран нууччалыы тылбаастыы сатыырым. Грамматика быраабылаларын билии тылы эрдэтэ сылдьан дэгиттэрдик туһанарым тэҥнэтиллэн дии саанан, нуучча тылын грамматыкатын үөрэтиигэн дьаныардаахтык дьарыктаарым. Нууччалыы текстэри нойосуустаан ботугуруу сылдьарым. Памятаах быйыылаарым: киэҥэ иккитэ-үстэ аҕаан баран утуйдахпына нууччалыы кэпсээн, хоһоон сарсыарда үйуктарбар өйбөр саайыллаан, иҥэн хаалбыт буолара».

1930 с. кулун тутар бүтэйигэр Чурапчы оскуолатын 5-с группатыгар таһаарбыттара уонна Чурапчытаабы 7-с группаҕа үөрэтэллэригэр көрдөһүү сурук, үөрэх докумуона уонна характеристика биэрбиттэрэ. Ол докумуоннары ылаат Георгий Прокопьевич сарсыарда эрдэ Булгуннаастаах муҥун суолунан Чурапчыыабыт, хастыдаҕар тиллэн үөрэнэр оскуолатын мактаммыттыы көрбүт. Онтон 1931-1935 сс. үөрэх салаатыгар Башарин (5-с кылааһы) Чурапчыта үөрэммитэ. Манна үөрэҕин быыһыгар общественнай үлэҕэ актыыбынайдык кыттара, комсомолга киирбитэ. Бу үөрэх сылыгар Башарин учуутал техникумун бөлөмнэнии курсугар үөрэммитэ. Манна кини үөрэх уларыйыта буолар, бырааммийэлэтэр, үс төгүл техникум салаатын, комсомол ячейкатын бочуотунай грамоталарынан наҕараадаланар. Георгий Прокопьевич техникум школьнай салаатыгар үөрэммитэ. Кини оҕолорго олус кэмэлөһөрө, комсомол ячейкатын үөрэх секторынан үлэлиирэ. Бу техникумтан сылдьыбыт кэмнэрин туһунан маннык этэр: «Үөрэхтэн кэлэн баран үөрэхпин аҕаабын, киэҥэ аһаан баран кыратык сынныанат эмиэ аҕабын. Лекцияны кыһанан истэр олус туһалаах, кинини кэтэһэр абыраабыт, ол иҥин мин бэйэм барытын аҕарым».

1934 с. Дьокуускайга педагогическай институт аһыллыыбыта. Бу сыл саанытар үөрэхкэ дьулуурдаах, дьөҕүрдаах Башарины институт бөлөмнэнии курсугар көҥөрөллөр. Кини институт историческай факультетыгар 1937 с. дылы туйгунник үөрэнэр. Ол туоһутунан, 1936 с. Саха сиригэн Киин Сиэтэриллээх Комитетын бочуотунай грамотатынан наҕараадалаан, онтон 1937 с. Георгий Прокопьевич Москваҕаҕы Либкнехт аатынан Государственнай пединститутка көҥөрүллэр, 1938 с. бу институту туйгунник үөрэнэн бүтэрэр, государственнай экзаменнарын сиҥнэллээхтик тутарар. Ити үөрэнэр кэмигэр саха устудьуонун Башарин мэтириэтин уруйуйдаан «Башаринныы үөрэнээхэй!» диэн плакат ыйаан холобур туттубуттар үһү.

Бу маннык үөрэнэн профессор Г.П.Башарин поруокка киллэр, биһиэхэ улахан учуонай, общественнай деятель буолбут. Биир дойдулаахтыт Георгий Прокопьевич үөрэх-билии, наука чыпчаалыгар кудуччайдык дабайбыт чаҕылхай ситиһиитэ, кырдьыкка таһаар диринг биитэ, дьоҕун майыта, тус олоҕор уҕараабыт эр санаалаах туттунуута бүтүн саха ыччатын кэн туттуута, холобур оҥостор кэрэ кэпсээнэ, уостан түспэт номоҕо буолуохтаах.

Л.С.СИВЦЕВА,
Сылгы.

ЭҺЭРДЭЛИЙБИТ!

Ытыктыыр, убаастыыр саламаатыыбыт, Россия уонна Саха республиканын ытыык хаһаайыстыбатын үтүөлэх үлэһитин, Чурапчы улууһун бочуоттаах гражданинын **Андрей Тимофеевич НОГОВИЦЫНЫ** аҕыс сыл тэҥэтэн материальный өттөрүн эйгэлэргэ Ю.Н. Прокопьев аатын СР Государственнай бириэмиитин лауреата буолуоккунан үөрэн - көтөн, астыгын туран истиҥник **ЭҺЭРДЭЛИЙБИТ!**

Эн сылайбыт биитэмэх, үлүн сыралаах, бириинчээх, ыраатыгыттан үөскүүр «Чурапчы» кооператив Саха сирэ эрэ буолбакка Россия тийэ биилэр бастын үлэлээх - хамнастаах, эбэх ас - уот ыыстаналарын хаайыыларыгар буолбут соҕотоҕолоох, аҕыс - уйгуур тэриллэрэ кубулуйбутун барыы билиэбит, кини туһунан.

Эйиэхэ чэгиэн дорообуйаны, олохтон, дуйдуттан бүтүннүү кэргэн аналбыт, тэриллибит «Чурапчы» кооперативтаах эбин сайдарын, кыаҕырарын, улууһун дьонун - сэргэлиг туһугар өссө туруулаһан үлэлиҥнэр, Эйиэхэ уонна дьиэ кэргэннэр, барыы туһас дьоннор дьоҥ - соруҥ, сиргэлээн, эҥэлгэ биэрдүү бараҕыт.

«Чурапчы» ТХПК коллектива.

Күндү сиэммитин, убаабытын, Россия сахалыгыттаах спортун мастарын, РФ физкультураҕа уонна спорка үөрүүнүн, Россия уонна Саха сирин хас да тоҥуллаах чемпионун, СР уоруоҕуттан туйгунун, «Үүнүгэлэр үөрүүлэрэ» бэлиэ хаһаайынын, Саха сирин үтүөлэх тренерин, Чурапчы улууһун бочуоттаах гражданинын **Гаврил Федорович НОХТУНСКАЙЫ** олохтон аҕыс сыл туолуоҕун, үбүлүйүлүк 55 саастыгын иэдэйиитин-истиитин эҕэрдэлиибит!

Талаан ыыбыт иэйиэн тиэрэ байыаан, эйэх хатыаҥа ыччаты сүүрт-көмүт эйгэлэргэ үөскэтэр. Саха сирин спорта сайдыытыгар уҥуох кыаллыбын киллэрбиккиэн, аатын аатын сылыгырыннан кэпсэ туттыбыт.

Эйиэхэ саха алмаҕынныы кытаанах дорообуйбын, үлэлэр-хамнаскар саҥатын-саҥа сиҥнэриэхтэр, эйиэн оҕолоох курук оҕолоохут уоруулуоҥуттан, сиҥнэриэхтэриэн, сиэн оҕо мичээрдиэн кинилэрдэн, аймах-билэ дьоннут иэдэс сыдьаанынан ийдаран, мастарыт-доҕотторугут алыстарыттан арыллыбыт саҥабыккыт сиэнэ, толкуйдаабыккыт туолан истэн дьиэ алыстыт бастынан этэбит.

Хаһаҥыттан тэйиҥ Михаил Егорович, сиэйиҥ Акулина Петровна, Галина, Алена Васильевна.

***

Күндүтүк сиэммэр, таптыыр эбэбэр, эҥэбэр, хас эҥэбэр, Гражданскай кылбаан хаһаайынын, Хоту кэйиэрэгэ кыттыыгыттан, Ботоно гэрилэтэн олохтоох **Афанасий Егорович МОНАСТЫРЕВУ** 85 саастан туолуоккутан үөрэн-көтөн туран иэдэйиитин-истиитин эҕэрдэлиибит!

Бэрдэбит эссе да оҕолоруҥ, сиэннэриҥ таптыыллыыллар ыччаттыыллар үйүнүк олохтоох.

Оҕолоруҥ, сиэннэриҥ.

***

Күндү кэргэммин, иэйбитин, таптыыр эбэбэтин, РФ потребкооперативын туйгунун, үлэ ветеранын **Зоя Васильевна ФЕДОРОВАНЫ** 50 саастан туолбут ороскуотуоҕун үбүлүйүүнэн иэдэйиитин-истиитин эҕэрдэлиибит!

Бэрдэбит эссе да оҕолоруҥ, сиэннэриҥ таптыыллыыллар ыччаттыыллар. Эн бэйиэ иэдэйиитин, эйэлэх сиэбиҥнэн ийин барыы маҥтаабыттаахтыбыт. Дьоллоох буол!

Кэргэн, уолуҥ, кыргыҥ, күтүөкүн, сиэннэриҥ.

***

Күндү таптыыр, эйэлэх сиэбиҥнэн, эйэлэх сиэбиҥнэн **Жанна Климовна ВАСИЛЬЕВАНЫ** 65 сааскын туолуоккутан иэдэйиитин-истиитин эҕэрдэлиибит!

Күндү, ыраах ийэрэх ийэлэр, эбэлэр, эбэбэтэр, эбэбэтэр чэгиэн-чэбдиг дорообуйбын. Эйиэхэ саҥа бастыҥ, ыра сиэнэ, ыраах дьоллоох-соҕуоннаах олох. Эн бэйиэ баалаах кэргэнэх сиэбиҥ, чэгиэнньит, сүбэ-аамыр олох ыраатыгыттан туоруура суох суоллаах. Бүрүүкүн бийиит ытыктыыр бэйиэ буолуо, оттоҕут суолуҥ ааныгыттан ааспыт. Аймах-билэ, чугас дьоннут уҥуохтаах таалыларыгар, дьоҥуттан-сэргэттэн ытыктыыллар уйаарын ийэ дьоллоох буол!

Эйиэхэ ытыктыы оҕолоруҥ, сиэннэриҥ.

***

Күндүтүк сиэмэр, ходобур туттар кэйиэхтэрим **Любовь Ивановна ВАСИЛЬЕВА** 65 саастан туолбут көрө-баҕа дьиэрэйдээх ис сүрэхпиттэн, эйэлэхтэбит.

Бэрдэбит Чаҥаа Сахабыт сирин, тоҕутаар ыччаттыгыттан кытаанах дорообуйбын, сиэбиҥнэтэ сайдарыгар сиэнэ, сиэн оҕолоох үтүөгүн, кэрэтин. Эйиэхэ ыраатыгыттан халлаан, сиэнэлэй сылын, чэгиэн ыраатыгын!

Эйиэхэ ытыктыы Потаповтар, Мичуринскайдар.

***

Күндү таптыыр **Анна Георгиевна ЯКОВЛЕВА**, Российскай Федерация уопсай үөрүүлэриттэн бочуоттаах үлэһитэ-ветеранынан ааспыгынан иэдэйиитин-истиитин эҕэрдэлиибит!

Бэрдэбит эссе да оҕолоруҥ, сиэннэриҥ ыраатыгыттан ааспыт дьоҥуҥ, оҕолоруҥ, сиэннэриҥ ыраатыгыттан уҥуохтаах, дьоллоох-соҕуоннаах.

Бастаах тереобуттэриҥ дьиэ кэргэттэрэ.

***

Күндү таптыыр, ходобут, эбэбэтин, эҥэбэбэтин **Любовь Дмитриевна СИВЦЕВА**, Российскай Федерация дорообуйбын. Эйиэхэ саҥа бастыҥ, ыраах сиэнэ, ыраах дьоллоох-соҕуоннаах олох. Эн бэйиэ баалаах кэргэнэх сиэбиҥ, чэгиэнньит, сүбэ-аамыр олох ыраатыгыттан туоруура суох суоллаах. Бүрүүкүн бийиит ытыктыыр бэйиэ буолуо, оттоҕут суолуҥ ааныгыттан ааспыт. Аймах-билэ, чугас дьоннут уҥуохтаах таалыларыгар, дьоҥуттан-сэргэттэн ытыктыыллар уйаарын ийэ дьоллоох буол!

Эйиэхэ ытыктыы оҕолоруҥ, сиэннэриҥ.

***

Бэйиэ ийэ эрэгэн кэн туттар, күндүтүк ийэбит кийибит; СР орто анал уонна үөрүүлэ профессиональный үөрэхтэнэ СР ыччат политиктэтин туйгуна, педагогическай наука кандидата, ХИФУ физико-технического-географический факультет доцента үөрэх чаҕыйар солбуйааччы **Александра Васильевна ЯКОВЛЕВА** сүрэхтэх үлэн саҥалаах Саха Республиканын үөрүүлэриттэн туйгуна» үрдүк аат иэдэйиитин-истиитин иэдэйиитин эҕэрдэлиибит!

Сайдыыны сайыстар, кэнчээри ыччаты иитиигэ, үөрүүгэ, үтүө хотоор бэлэмнэстэр, ийэ-эбэ үрдүкэтиттэн, чэгиэн-чэбдиг дорообуйбын, үйүнүк, дьоллоох-соҕуоннаах буоларбыт. Сарыыах саҥаны киллэрэн саҥа сахалыы ырыаны, ыллыы-быыы дьоҥуҥ ааныгыттан дьоҥ-соҕуу тосхойуҥ!

Ийэт Клара Петровна, эбээт Александра Никитична, бинигэ тереобуттэриҥ уонна кинилэр дьиэ кэргэттэрэ, Домна, Вася, Коля Ытыктыыр Хаһыытан Ермолаевич, Чурапчыттан Ермолаевтар, Винокуровтар.

ҮЧҮГЭЙ ТУРУКТАР

2002 с., үчүгэй туруктаах ТОЙОТА-СУКСИД атыылыыбын. Сыанта кэпсэтиннэн.

Тел.: 43-094, 8-914-288-08-66.

***

«АРЧЫ» үөрэтэр кинн кэлбит Саҥа 2012 сылынан Чурапчы улууһун олохтоохторун эҕэрдэлээн туран бэйэтин үөрэтэр курстарыгар ынырар:

- Предпринимательское дело;
- Водитель ТС кат В;
- Закройщик;
- 1- С Бухгалтерия;
- Парикмахер;
- Тракторист - машинист кат. С.
- Маникюрша уо. д.а.

Билсэр телефон: 41-465, 41-040.

МАХТАНАБЫТ

Биһиги кыраан кыыспыт, сиэним Настенька Яныгина Москва куоракка эмтэнэ баран кэтэриигэр күүс-көмө буолбут сахабыт дьонугар барыы махтанабыттан тиэрэлбит.

Үрүн халаатпах ханнал кэриэгэ улууспаабы бальаба барыы үлэһиттэриигэр, суйат көмө үтүө санаалаах үлэһиттэриигэр, диспансер кылабинэй бырааһыыр И.И.Гулькоҥа, кыыспытын кербут-истибит оҕо бырааһыыстарыгар, барыы аймахтарбытыгар, «Престиж» ООО уонна быһовой техника барыы үлэһиттэриигэр махтал маанытын, баҕаны бастыҥын этэбит.

Биһиэхэ көмөлөспүт аймыныгас санаалаах дьоммутун-сэргэбитин сарыыхаах Саҥа сыл саалаан кэлбитигэр ис сүрэхпиттэн эҕэрдэлиибит!

Ыарыы ыалласпатын, чэгиэн-чэбдиг сылдьыҥ, баҕа санаабыт туоллун, дьоллоох буолун.

Тереобуттэрэ уонна эбээтэ.

Итоги розыгрыша призов магазина «БЭЛЭХ» по Новогодней акции 2012г

№	Призы	Выигравшие номера
1	Серьги	70633
2	Серьги	70481
3	Серьги	70565
4	Подвеска	70296
5	Браслет	70025
6	Подвеска	70648
7	Подвеска	70428
8	Брелок	70086
9	Серьги	70700
10	Копоушка	70384
11	Колье	70195
12	Серьги с бриллиантами	70030

КӨННӨРҮҮ

Аҥаарыы 27 күнүгэр 180 №-дээх сүмэх 3-с балаһыгыттар «Дьоҕун дьон түмсүүлэрэ» матырыйаалы «Сахалыы кыл курдуоҕун» үлэ ветерана, РСФСР үөрэхтээхтэрэ туйгуна, ыраахтыыр кэпсиибит Тех Михайловна Сивцева салаатын дьаҕыктыыр» этиигэ Тех Михайловна Сивцева диэн Слепцова-даан көннөрөн ааҕарыттыыр. Автор тахсыбыт сыыһатын иҥин быраастын гынарыгар көрдөһүү.

Күндү таптыыр аалара, убайдара, бырааттара

СЕРГЕЕВ Николай Викторович

үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кыыһыгар Наталыа, уолаттарыгар Николайа, Викторга, сиэнэриигэр, биригэ тереобуттэриигэр, барыы аймахтарыгар кутурдаммыт [illegible] этибит.

Маарыкчаннаалы потребобщество бырабылыанныта, профкома.

Чурапчы нэмилээтин олохтоох

МАКАРОВ Александр Егорович

үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кутурдаммытын тиэрэллэх.

– Макаров Александр Егорович олохтон туораабытынан биригэ үлэлээбит аттыһан ааспыт коллегалара, «Арчы» УПК директорынан үлэлээбит уолаттар Руслан Егорович Макаровка, кэргэниигэр Дария Павловнаҥа, ийэтигэр Анна Михайловнаҥа, уолуттар Сашаҥа «Арчы» үөрэтэр кинигэ 1993 -2002 сылларыгар биригэ үлэлээн ааспыт коллегалара.

– Испитник саныыр лоҕордоро Макаров Александр Егорович олохтон туораабытынан таптыыр кэргэниигэр Дария Павловнаҥа, оҕолоругар Сашаҥа, ийэтигэр Анна Михайловнаҥа, убайыгар Руслан Егоровичка, кини дьиэ кэргэниигэр, чугас аймахтарыгар Федорка, Виктор Семеновичтар.

Күндү таптыыр ийэбит, эбэбит, хос эбэбит, үлэ, тыыл ветерана, сэрии оглообото, «Гражданскай кылбаан» бэлиэлээх, Ольдьуунтан тэрүтээх Дьокуускай куорат олохтоох

ФОМИНА (ЕГОРОВА) Акулина Петровна

бу дьыл тохсунньу 1 күнүгэр 82 саҕаҕынан ыаллан олохтон туораабытын барыы билэр дьоннутар, Чурапчы бытовой комбинатыгар биригэ үлэлээбит уоттаанньахтэриигэр диринньик курдуйан туран иҥиннэрбит.

Кыргыттара, уола, күтүөтэ, кийиитэ, сиэннэрэ, чугас аймахтара.

Күндүтүк таптыыр аалара, убайдара, бырааттара

СЕРГЕЕВ Николай Викторович

үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кыыһыгар Наталыа, уолаттарыгар Николайа, Викторга, сиэнэриигэр, биригэ тереобуттэриигэр, барыы аймахтарыгар кутурдаммыт [illegible] этибит.

Маарыкчаннаалы потребобщество бырабылыанныта, профкома.

Чурапчы нэмилээтин олохтоох

МАКАРОВ Александр Егорович

үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кутурдаммытын тиэрэллэх.

– Макаров Александр Егорович олохтон туораабытынан биригэ үлэлээбит аттыһан ааспыт коллегалара, «Арчы» УПК директорынан үлэлээбит уолаттар Руслан Егорович Макаровка, кэргэниигэр Дария Павловнаҥа, ийэтигэр Анна Михайловнаҥа, уолуттар Сашаҥа «Арчы» үөрэтэр кинигэ 1993 -2002 сылларыгар биригэ үлэлээн ааспыт коллегалара.

– Испитник саныыр лоҕордоро Макаров Александр Егорович олохтон туораабытынан таптыыр кэргэниигэр Дария Павловнаҥа, оҕолоругар Сашаҥа, ийэтигэр Анна Михайловнаҥа, убайыгар Руслан Егоровичка, кини дьиэ кэргэниигэр, чугас аймахтарыгар Федорка, Виктор Семеновичтар.

Испитник саныыр санаспыт, үлэ, тыыл ветерана, Мугудай нэмилээтин олохтооҕо

АБРАМОВА Ульяна Семеновна

74 саҕаҕынан ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан сиэнэриигэр Уляна, кыыһыгар Акулинаҥа, күтүөтүгэр Володяҥа, уолуттар Михаилга уонна барыы аймахтарыгар дирин кутурдаммытын тиэрэбит.

Мугудайдан Константин, Толейдан Варвара, Изабелла, Владимир, Чурапчыттан Галина, Абрамовтар, Болтоноттоон Анна Ефремова.

Күндү таптыыр кэргэн, ийэлэр, эбэлэр, балдыбар

АДАМОВА Евдокия Мангаровна

үйүн ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кэргэниигэр Илья Семенович Адамовка, оҕолоругар, биригэ тереобуттэриигэр, барыы аймахтарыгар дирин кутурдаммытын тиэрэбит.

Маарыкчаннаалы потребобщество бырабылыанныта, профкома.

Күндү таптаабыт ийэбит, эбэбит, хос эбэбит, үлэ ветерана, Украина Донецкай куоратыттан тэрүтээх

БОЛДОВСКАЯ Сталина Сергеевна

75 саҕаҕынан ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытын билэр дьоммутар, аймахтарбыттар иҥиннэрэбит.

Уола, кийиитэ, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ.

Кутурдаммытын тиэрэллэр:

– Болдовская Сталина Сергеевна олохтон туораабытынан уолуттар Сергей Игоревичка, кийиитигэр Фекла Николаевнаҥа, сиэннэриигэр, хос сиэннэриигэр «Хатылы нэмилээтэ» МТ дьаһалтата.

– Таптаабыт ийэлэр, эбэлэр Болдовская Сталина Сергеевна олохтон туораабытынан биригэ үлэлиир коллегаларыгар, С.К.Макаров аатынан Чурапчытааҕы гимназия саха тылын уонна литературатын учуутуттар, СР үтүөлээх учуутуттар Фекла Николаевна Болдовскаяҕа, кини кэргэниигэр Сергей Игоревичка, оҕолоругар, сиэннэриигэр С.К.Макаров аатынан Чурапчытааҕы гимназия коллектива.

– Таптыыр ийэлэр Болдовская Сталина Сергеевна олохтон туораабытынан уолуттар Сергей Игоревичка, кийиитигэр Фекла Николаевнаҥа, сиэннэриигэр Ольга, Алешаҥа, күтүөтүгэр Викторга, хос сиэннэриигэр аймахтара Беляевтар, Захаровтар, Николаевтар дьиэ кэргэттэрэ.

Күндү таптаабыт ийэбит, эбэбит, хос эбэбит, үлэ, тыыл ветерана, Украина Донецкай куоратыттан тэрүтээх

ФОМИНА (ЕГОРОВА) Акулина Петровна

бу дьыл тохсунньу 1 күнүгэр 82 саҕаҕынан ыаллан олохтон туораабытын барыы билэр дьоннутар, Чурапчы бытовой комбинатыгар биригэ үлэлээбит уоттаанньахтэриигэр диринньик курдуйан туран иҥиннэрбит.

Кыргыттара, уола, күтүөтэ, кийиитэ, сиэннэрэ, чугас аймахтара.

Кутурдаммытын тиэрэллэр:

– Таптаабыт ийэлэр Фомина Акулина Петровна олохтон туораабытынан күндү дьиэгэтэриигэр Лина Афанасьевна Фоминаҕа дьиэгэтэриигэр Варвара Михайловна Егорова, Софья Васильевна Брыгаева, Ирина Гаврильевна Карпова, Алевтина Владимировна Попова.

Редактор - директор: А.А. ЗАХАРОВ.
Редактор-директоры солбуйаччы, культура, бырааттааҕы харыстабылын отдела – О.В. ТРОФИМОВА.
Эпиэттиир секретарь, сурук отдела – Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.
Ыччат уонна үөрэх отдела, литературнай сотрудник – Н.Н. ГЕРАСИМОВА.
Экономика, спорт, тыа хаһаайыстыбатын отдела – А.М. СТЕПАНОВ.
Корректор – В.Н. ПЕТРОВА.
Верстальщик – Л.К. ПОПОВА.
Бэчээттээччи – Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ, С.А. ПАВЛОВ.

Тэрийэн таһаараачылар: СР Правительствата, Чурапчы улууһун "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһук государственнай учреждение. Массабай информация средстваларын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһуулуу хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ СР региональнай управлениетыгар 2011 с. алтынньы 13 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ – ПИ №14-0190.

АДАРЫСПЫТ: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Телефоннарбыт: редактор – 41-332, отделлар – 41-265, 41-358. E-mail: sanaoloh@mail.ru

Бэчээккэ сакаас: № 1 (10434) Тираж 2228. Хаһыат сыаната: 10 соль.

Саҥа олох

Автор сурутар этиилэр саҥа редакция позициятыгар маҥан сап түбэйэр буолбатах. Суруйуох иннитигэр чаҕылыар кирдиктэхтэриттэр эпиэтэннэн автор тус бэйэтэ сутэр.

Хаһыат бэчээккэ бэриллэр графиге: 16 « 00 ч. Бэчээккэ бэриллиннэ: 16 « 00 ч. "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһукка 10.01.2012 с. офсетка бэчээттэннэ. Адарыса: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". Индекса: 54907. Хаһыат надиэлэҕэ устэ: оптуоруоньукка, чэлпиэрэҥ уонна субуотаҥа тахсар.